

Hoofdstuk III

***Komen
en gaan***

Tussen 2003 en 2013 waren er aan de FSW tal van nieuwe initiatieven. Die leidden onder meer tot nieuwe instituten, maar in dezelfde periode verdween er ook een afdeling. In 2004 startte bijvoorbeeld het Dutch Research Institute For Transitions (DRIFT), maar deze nieuwe groep werd in 2011 weer op enige afstand van de faculteit gezet door de afdeling onder te brengen in de Erasmus Holding BV.

DRIFT werd naast het Risbo en het Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS) de derde bv van de faculteit. Voor het Erasmus Studiecentrum voor Milieukunde (ESM), dat het hoofd financieel niet meer boven water kon houden, was een overgang naar een bv geen optie. Het ESM werd daarom afgebouwd en het overgebleven deel fuseerde in 2009 met Bestuurskunde.

Een initiatief dat eindigde in een rel was het gasthoogleraarschap van de charismatische

Tariq Ramadan. Nadat in 2009 was gebleken dat Ramadan voor een Iraanse staatszender werkte, werd hem de wacht aangezegd, iets wat hij vervolgens bij de rechter aanvocht. Onaangename verrassingen lijken bij de Graduate School minder waarschijnlijk. Dit gezamenlijke project van de FSW, Faculteit der Wijsbegeerte, Erasmus School of History Culture and Communication en het International Institute of Social Studies onder leiding van de bestuurskundige Victor Bekkers ging na een gedegen opbouwfase in 2012 officieel van start.

De afbouw van het ESM

Voor het Erasmus Studiecentrum voor Milieukunde (ESM), dat in 1984 werd opgericht, betekende het vijfde lustrum tevens einde verhaal. Een reorganisatie in 2004-2005 bleek onvoldoende perspectief te bieden op een gezonde toekomst. Daarom viel in 2009 uiteindelijk het doek. De overgebleven vijf wetenschappers werden overgenomen door Bestuurskunde.

Het Erasmus Center for Sustainability and Management, zoals het ESM de laatste 10 jaar heette, richtte zich in de beginjaren vooral op de sociologie en het beleid van milieuvraagstukken. Men hield zich bezig met zaken als de bodemverontreiniging in het Rijnmondgebied. Later ontwikkelde men met name expertise in de onderzoeksvelden duurzame productie en industriële ecologie, duurzaam transport en integraal watermanagement.

Het gebrek aan basisfinanciering via het onderwijs werd in de loop der jaren een steeds groter probleem. Ondanks aanvankelijk succes met milieubestuurskunde en milieubedrijfskunde lukte het niet voldoende studenten geïnteresseerd te krijgen voor een eigen master. Het onderwijs bleef daardoor beperkt tot keuzevakken. In de jaren '90 volgden nog honderden studenten van alle faculteiten deze vakken, maar na 1995 zakte de belangstelling langzaam weg. Een combinatie van factoren was daar de oorzaak van, meent mr. dr. Jacko van Ast. Hij was sinds de oprichting aan het ESM verbonden, eerst als student en sinds 1986 als medewerker. "De belangstelling voor milieue

en duurzaamheid ebde rond de eeuwwisseling weer weg. Daarnaast probeerden faculteiten hun studenten bij zich te houden, nadat de kosten van extern onderwijs anders werden verrekend. Dat lukte helaas goed; bovendien zetten veel faculteiten eigen milieuvakken op."

Van Ast hoopte nog op betere tijden met de invoering van minoren in 2008. Hij ontwikkelde de minor 'Milieu en duurzaamheidswetenschappen', maar tot zijn teleurstelling schreven zich daar maar acht studenten voor in. Met 'Planet at risk' probeerde hij het samen met dr. Arwin van Buuren (Bestuurskunde) en prof. dr. Harry Geerlings nog een keer, maar ook toen kwamen er maar tien studenten op af. Dat was voor Van Ast voldoende bevestiging van het gebrek aan belangstelling bij EUR-studenten.

Na de doorstart in 2005 bleef het derde-geldstroomonderzoek redelijk doorlopen, evenals het Off Campus PhD-programma voor met name promovendi in het buitenland. De in samenwerking met Delft en Leiden ontwikkelde 'Master of Industrial Ecology' was ook een succesvol programma, maar niet verankerd in de EUR.

Verder ging het binnenhalen van onderzoekssubsidies (tweede-geldstroomonderzoek) het ESM goed af. Maar dit onderzoek was nooit kostendekkend, omdat het uitging van cofinanciering. Zonder structurele inkomsten uit het onderwijs bleek dit een brug te ver. "Uiteindelijk kwamen we zelf tot de conclusie dat het trekken aan een dood paard was," reconstrueert Van Ast. "Dat signaal kwam

ook uit andere richtingen, zoals van de decaan Henk Schmidt. Omdat we in een eerder stadium al tot de slotsom waren gekomen dat we niet als puur onderzoeksinstituut binnen een bv verder wilden, kozen we voor het warme bad van Bestuurskunde.”

ESM werd onderdeel van de nieuwe onderzoeksgroep Governance of Complex Systems (GOCS), een groep met medewerkers die bijna allemaal qua opleiding of werkervaring een milieuverleden hadden. Een symposium op 25 september 2009 ter afsluiting van 25 jaar ESM, dat tevens diende om de inbedding in GOCS te

markeren, was het laatste evenement dat het ESM organiseerde.*)

DRIFT is toch duurzaam

Met het Dutch Research Institute For Transitions (DRIFT), dat zich richtte op het begrijpen, begeleiden en versnellen van duurzame transitie, kreeg de FSW in september 2004 een nieuwe loot aan de stam. De komst van prof. dr. ir. Jan Rotmans en dr. Derk Loorbach – toen nog aio – vanuit Maastricht naar Rotterdam was op financieel gebied een megatransfer. Rotmans nam namelijk elf miljoen euro onderzoekssubsidie van het ministerie mee en nog eens elf miljoen die door het bedrijfsleven of universiteiten gematcht moest worden.

Ze hadden ook terecht gekund in Amsterdam en Delft, maar ze kozen voor Rotterdam, omdat ze deze stad met haar haven en haar sociaal-economische problematiek (vanuit duurzaamheidsoptiek) inhoudelijk het meest interessant vonden. Bovendien was de decaan Wim Hafkamp heel enthousiast, net als de toenmalige voorzitter van het CvB, prof. dr. Josée van Eijndhoven. En, niet onbelangrijk: Rotmans en Loorbach waren van origine Rotterdammers.

DRIFT kreeg zes jaar de ruimte iets op te bouwen. Een voorwaarde om daarna door te kunnen gaan was dat DRIFT geworteld zou zijn in het onderwijs van de EUR. DRIFT maakte echter een onfortuinlijke start doordat Rotmans

*) De hele geschiedenis van 25 jaar ESM staat weergegeven op de website: <http://www.eur.nl/fsw/bestuurskunde/archief/onderzoek/gocs/events/esm25jaar/>

De oranje bv's van de Erasmus Holding

Binnen de Erasmus Holding werd DRIFT in 2011 de derde bv die aan de FSW is verbonden. Eerder, in 2004, haakte het Institute for Housing and Urban Development Studies (IHS) al als bv bij de faculteit aan. Het IHS – ook voor 50 procent in handen van de economische faculteit – verzorgt master- en PhD-programma's, verricht onderzoek en geeft training en advies op het gebied van huisvesting, stedelijke ontwikkeling en stedelijk beleid, planning en management. Er worden cursussen gegeven in binnen- en buitenland en het IHS is actief in internationale projecten. De activiteiten van IHS zijn van oudsher gericht op ontwikkelingslanden en landen in transitie, maar krijgen meer en meer betrekking op duurzame stedelijke ontwikkelingen wereldwijd. Het IHS wist ondanks de impact van economische crisis het hoofd zeer goed boven water te houden.

De 'oudste' bv, Risbo, is al ruim 25 jaar met de FSW verbonden en richt zich op alle wetenschappelijke ontwikkelingen die raken aan 'leren' en 'samenleven'. Het huidige Risbo is in 2005 ontstaan uit een fusie met het aan de EUR gelieerde Onderwijs Expertisecentrum Rotterdam (OEER). Risbo doet derde-geldstroom-onderzoek voor de FSW – vaak samen met Sociologie – en als zelfstandige instelling. Belangrijke thema's waar men zich op focust zijn: grote steden, openbaar bestuur en onderwijs. Zo deed Risbo bijvoorbeeld samen met de FSW de evaluatie van de pilot 'Normaal is Nominaal'. Verder is ook op het terrein van minderheden spraakmakend onderzoek verricht. Met de opbrengsten uit onderzoek, training en advies wist Risbo de afgelopen tien jaar altijd een sluitende begroting te realiseren.

in de zomer van 2004 een ernstig fietsongeluk kreeg en bijna een jaar uitgeschakeld was. Begin 2005 kwamen de eerste aio's op gesprek, gesprekken die Rotmans wel kon bijwonen. "Toen begon dat hele onderzoeksproject te lopen, maar het heeft wel tot de zomer 2005 geduurd voordat we hier echt als een groep begonnen," vertelt Loorbach. "In de tussentijd veranderde ook de leiding van de faculteit en de kleur van het CvB. Voor de nieuwe decaan Schmidt had DRIFT niet de hoogste prioriteit. Wij bleven voor de faculteit een beetje een rare club die heel extern geïntereerd was. De running gag was altijd of DRIFT genoemd zouden worden in de kerstspeeches. Dat gebeurde niet, terwijl er bij ons ook dingen gebeurden die de moeite waard waren. We hadden veel promovendi, maakten internationaal naam en we hadden dankzij Jan Rotmans veel belangstelling van de media. Maar ik begreep wel dat wij een enigszins vreemde positie hadden. Het was natuurlijk ook heel verwarrend dat het ESM afgebouwd werd, terwijl er tegelijkertijd een nieuwe groep bijkwam die voor de buitenwereld misschien hetzelfde leek te doen."

In 2009 promoveerden de eerste aio's van DRIFT, dat inmiddels was uitgegroeid tot een groep van 35 personen. Het tij zat mee, zoals onder meer bleek uit het in 2007 gestarte Urgenda. Dit oorspronkelijk eenmalige initiatief om Nederland, samen met bedrijven, overheden, maatschappelijke organisaties en particulieren, sneller duurzaam te maken, was zo'n succes dat het een vervolg kreeg als zelfstandige stichting. Marjan Minnesma, vanaf het begin

betrokken bij DRIFT als programmamanager, werd directeur. Een functie waarmee zij in 2013 voor de derde keer op rij gekozen werd tot de nummer 1 in de Duurzame 100' van het dagblad Trouw. Ze werd gezien als de meest invloedrijke persoon op het gebied van duurzaamheid.

Ze kozen voor Rotterdam, omdat ze deze stad met haar haven en haar sociaal- economische problematiek inhoudelijk het interessantst vonden.

Minder succesvol waren echter de pogingen van DRIFT om in het onderwijs ingebed te raken. De opleidingen van de FSW hadden niet echt behoefte aan inbreng van het instituut. In samenwerking met de TU Delft kwam in 2010 nog wel een minor 'Veerkrachtige wijken' van de grond, maar dat bleek slechts eenmalig. DRIFT verzorgde wel keuzevakken voor de RSM, het IHS, de TU Delft, de UvA en de Hogeschool in Den Haag. Men begeleidde afstudeerders en stagiaires en gaf, onder meer via de Erasmus Academie, cursussen aan professionals, maar dit alles was geen initieel onderwijs.

Het opstellen van de eindafrekening over het onderzoeksprogramma in 2010 bleek ook een complexe opgave. Er waren veel onduidelikheden en forse tekorten die ten laste kwamen van de faculteit. Gezien de financiële situatie en het ontbreken van initieel onderwijs werd besloten DRIFT onder te brengen in een bv. DRIFT maakte een doorstart met negen medewerkers, inclusief Rotmans en Loorbach, die 1 januari 2011 de directeur werd. Het verwachte negatieve bedrijfsresultaat bleek in 2011 mee te vallen, er werd namelijk een winst van 8000 euro geboekt. In de daaropvolgende jaren ging het financieel, mede door het binnenhalen van grote Europese subsidies, steeds beter. DRIFT kon weer uitbreiden naar achttien medewerkers in 2013.

De affaire-Ramadan

Wetenschappers van de FSW krijgen veelvuldig media-aandacht, maar de komst en vooral het vertrek van prof. dr. Tariq Ramadan genereerden wel erg veel belangstelling. De Zwitserse filosoof van Egyptische komaf kreeg 1 januari 2007, toen het islamdebat in alle hevigheid woedde, een gast-hooglerschap 'Identiteit en Burgerschap' aan de FSW en ESHCC. Een leerstoel geïnitieerd en betaald door de gemeente Rotterdam. De gemeente stelde Ramadan tevens

aan als adviseur om de dialoog tussen moslims en niet-moslims op gang te brengen.

De toenmalige decaan Henk Schmidt had op dat moment nog bewondering voor 'deze zeer bezielde en verbaal sterke man'. Binnen de EUR werd echter verschillend over hem gedacht. Er waren mensen die de verbintenis onverstandig vonden vanwege Ramadans tendentieuze opvattingen over vrouwen en homo's. Hoogleraar Migratie-

Studenten die college van hem kregen, waren lovend over de inhoud en zijn manier van college geven.

en Integratiestudies Han Entzinger was voorstander van Ramadan en bemiddelde tussen gemeente en universiteit over diens komst naar Rotterdam. Ramadan was volgens Entzinger een interessante persoon om binnen de universiteit te hebben. Hij werd gezien als een van de grote denkers van de 21ste eeuw en als een toonaangevende moslim die de moslimgemeenschap in West-Europa een weg probeerde te wijzen hoe ze in deze samenleving zouden kunnen leven.

Studenten die college van hem kregen waren lovend over de inhoud en zijn manier van college geven. In maart 2009 ontstond echter ophef over Ramadan na een publicatie in de Gaykrant over vermeende homofobe

uitspraken. Vanwege alle commotie besloot de gemeente een onderzoek in te stellen. Op basis daarvan kwam het college half april tot de conclusie dat de samenwerking met Ramadan kon worden voortgezet. Maar in augustus 2009 raakte Ramadan opnieuw in opspraak. Dit keer door zijn medewerking aan een door het Iraanse regime gesteunde en gefinancierde zender 'PressTV' waarvoor hij presentator van een discussieprogramma was.

Voor de decaan was dit aanleiding om actie te ondernemen. "Het is prima als iemand opvattingen heeft waar je het niet mee eens bent, daar moet je over discussiëren. Maar hij bleek ook nog een baan te hebben bij een Iraanse propagandazender," licht Schmidt toe. "Daar wilden wij niet mee geassocieerd worden. In die zomer van 2009 werden studenten op straat gedood tijdens protesten tegen de hervkiezing van president Ahmadinejad. De zender waar Ramadan voor werkte berichtte over terroristen die van de straat werden geschoten en in zijn eigen programma's zei hij er helemaal niets over."

Ramadan werd gevraagd ontslag te nemen bij de zender, maar daar kon hij pas na zijn vakantie van drie weken een antwoord op geven. De universiteit en de gemeente zegden daarop per direct de samenwerking met hem op. Ramadan stapte naar de rechter, die eind 2012 besliste dat de EUR Ramadan te snel had ontslagen en hem een schadevergoeding van 20.000 euro moest betalen. Voor Entzinger was de affaire een van de spannendste dingen die hij in Rotterdam meemaakte, maar hij had geen spijt van zijn bijdrage aan de komst

van Ramadan. Wel betreurde hij het, net als Schmidt, dat zijn vertrek niet op de meest elegante manier was verlopen.

Graduate School of Social Sciences and the Humanities

De officiële aftrap van de Graduate School of Social Sciences and the Humanities vond in september 2012 plaats. Deze Graduate School is een gezamenlijke onderneming van de Faculteit der Sociale Wetenschappen, Faculteit der Wijsbegeerte, Erasmus School of History, Culture and Communication en het International Institute

of Social Studies. Belangrijke aanjager voor deze bundeling van krachten was het College van Bestuur (CvB). De gedachte was dat de oprichting van een gezamenlijke Graduate School (GS) kon bijdragen aan verdere professionalisering van het promotietraject en aan versterking van de internationale oriëntatie van de EUR.

Een commissie inventariseerde in 2010 de mogelijkheden voor een GS. Na een positief advies werd prof. dr. Victor Bekkers van Bestuurskunde gevraagd als een soort verkenner te bekijken hoe een GS met al die verschillende partijen opgebouwd moest

Dean Victor Bekkers (staand) en decaan Henk van der Molen

worden. Op basis van zijn schets over uitgangspunten en functies voor een GS verstrekte het CvB eind 2011 financiering voor de opstartfase. Bekkers, inmiddels dean van de GS, en manager drs. Jan Nagtzaam, die ook een belangrijke rol vervulde in het voortraject, konden daarna aan de slag om de GS vorm en inhoud te geven.

Gedurende 2013 werd steeds duidelijker dat de GS een vorm van product- en marktontwikkeling is waarmee de EUR haar internationale oriëntatie kan vergroten. "We kunnen hiermee buitenlandse PhD-studenten naar Rotterdam halen," verklaart Bekkers. "Dit is van belang, omdat de deelnemende faculteiten te maken hebben met een forse daling van inkomsten. Deels heeft dit te maken met bezuinigingen, deels met een dalende instroom van studenten. Om de toekomst met een krimpende thuismarkt te overleven, moet je op die internationale markt gaan opereren. Zo'n koers biedt perspectieven, omdat er elders op de wereld, met name in opkomende economieën zoals Brazilië, een groeiende onderwijsbehoefte is. Anderzijds ontleent een universiteit haar identiteit deels aan het verzorgen van promoties. Voor de wetenschappelijke ontwikkeling is het goed om veel PhD-onderzoek binnen te halen. Het is met name dit vliegwiel dat door de GS in werking moet worden gesteld. Hiervoor heeft het CvB ook extra subsidie gegeven." Naast professionalisering van het PhD-traject en het stimuleren van multi- en interdisciplinair onderzoek biedt de GS ook een platform voor de uitwisseling van ideeën en ervaringen voor met name aio's die allemaal in hetzelfde

schuitje zitten. Vooral de uit aio's bestaande PhD-council en zijn werkgroepen vervullen hierin een belangrijke rol.

De GS moet echter wel concurreren met landelijke onderzoeksscholen, omdat die grotendeels het onderwijs aan de promovendi verzorgen. De GS is daarom complementair aan wat de landelijke onderzoeksscholen en netwerken aanbieden. Bekkers heeft derhalve te maken met een grote mate van variëteit aan belangen, disciplines en promotieculturen. Zo is Sociologie bijvoorbeeld groot voorstander

Gedurende 2013 werd steeds duidelijker dat de GS een vorm van product- en marktontwikkeling is waarmee de EUR haar internationale oriëntatie kan vergroten.

van de GS, omdat zij niet langer zijn ingebed in een landelijke onderzoeksschool. Voor hen zijn nut en noodzaak vele male groter dan bijvoorbeeld voor Bestuurskunde of Psychologie die wel binnen onderzoeksscholen meedraaien. Het vergt dus veel overleg en afstemming om ervoor te zorgen dat alle partijen investeren. Investerings die volgens Bekkers op termijn gaan renderen, omdat de GS met de komst van buitenlandse PhD-studenten perspectief biedt op het verwerven

van extra inkomsten. Daarnaast kan de GS een belangrijk vehikel zijn voor verdere samenwerking tussen die vier verschillende wetenschapsgebieden. Bijvoorbeeld bij het aanvragen van grote Europese onderzoeks-subsidies of het ontwikkelen en aanbieden van een gezamenlijke Research Master.

